Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, XVII/49, Mart 2001, s. 119 - 30.

TÜRK EDEBİYATINDA MUSTAFA KEMAL (ATATÜRK)* İSMİNİN YER ALDIĞI İLK "MANZUM" VE "MENSUR" ESERE DÂİR

Arş.Gör. Ömer ÇAKIR**

Giriş

Türkiye Cumhuriyeti, Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde gerçekleşen millî bir mücadelenin eseridir. Bu eserin ön sözü Çanakkale Muharebeleri'nde yazılmıştır. Zira Çanakkale Cephesi'ndeki mücadele azmi ve ruhu, milli mücadelenin temel dinamiklerinden biri olup kurtuluş destanı için bir ön merhale niteliğindedir. "Eğer, Mustafa Kemal'in de ifade ettiği gibi, Çanakkale geçilseydi, İstanbul alınır, Osmanlı Devleti paylaşılır ve Türkiye Cumhuriyeti diye bir şey kalmazdı".[1] Bu bakımdan Çanakkale Harbi'nin Türk tarihinde ayrı bir yeri ve önemi vardır.

Çanakkale Harbi ayrıca, Mustafa Kemal Paşa'nın hayatında da kariyerinin dönüm noktalarından birini teşkil etmesi bakımından büyük bir öneme sahiptir.[2] Çünkü bu savaşta özellikle Conkbayırı ve Anafartalar'da cereyan eden muharebelerin en kritik zamanlarında gösterdiği üstün komuta başarısı ile hem askeri rütbesi yükselmiş hem de cephe gerisinde büyük bir sevgi ve hayranlık uyandırmıştır. Kamuoyu, "Harp Mecmuası"[3] ve

---

* Mustafa Kemal Paşa bu eserlerin yazıldığı (1915) tarihde henüz Atatürk soyadını almamıştır.

** Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.

[1] Prof.Dr.Azmi Süslü, "Çanakkale Zaferi ve Atatürk", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.XII, Sayı: 34, Mart 1996, s.288.

[2] Prof.Dr.Abdurrahman Çaycı, "Çanakkale Gelibolu Yarımadası'nın Atatürk'ün Askeri Kariyeri'ndeki Yeri", (**Çanakkale Savaşları, Sebep ve Sonuçları Uluslararası Sempozyumu**'ndan Ayrıbasım), T.T.K. Basımevi, Ank., 1993, 61-62.

[3] **Harp Mecmuası**, Yıl:1, No:2, Kânûnievvel 1331/1915, s.25; Yıl:1, No:4, Kânûnısâni 1331. Derginin bu sayısının kapağında "Çanakkale'de Kabatepe'de" şehitler anısına top mermilerinin üst üste dizilmesinden yapılmış bir anıtın önünde çekilmiş Mustafa Kemal Paşa'nın resmi yer almaktadır.

İZÜ - İSMAİL KARA TÜRKİYE'DE DİNİ HAYAT ARŞİVİ

"Servet-i Fünun"[4] dergilerinde çıkan cephede çekilmiş fotografları ile onu sîmaen tanıma imkanı bulmuştur. Öyle ki daha savaş sona ermeden Çanakkale Harp sahasını gezmek üzere Suriye'den cepheye gelen bir heyetin üyelerinin büyük bir merakla görmek istedikleri komutan "Mustafa Kemal Bey"dir.

Basında olduğu gibi Mustafa Kemal Paşa'nın Çanakkale Kara Muharebeleri'nde gösterdiği büyük kahramanlık ve başarı, bu harp ile ilgili eserler kaleme alan devrin şair ve yazarlarının da dikkatinden kaçmamıştır. Üç aylık ara ile Çanakkale Cephesi'ne giden iki heyet mensubu Mustafa Kemal (ATATÜRK) ismini edebiyat tarihimizde yerini alan eserlerine kaydetmişlerdir. Bu eserlerden biri uzun bir "şiir" diğeri ise "gezi yazısı" türündedir. Makalemizde bu iki kitabın yazılış hikayesi anlatılacak ve "ilk eser" olma özellikleri üzerinde durularak tanıtımları yapılacaktır.

Manzum Eser

Çanakkale Muharebeleri'nin bütün şiddeti ile devam ettiği günlerde Harbiye Nezareti bir "harp edebiyatı" kampanyası başlatır; bu yolda eser yazılmasını sağlamak maksadıyla şair ve yazarları teşvik mahiyetinde bazı faaliyetlerde bulunur. Harbiye Nezareti'nin başlattığı bu kampanya çerçevesinde yaptığı faaliyetlerden biri de sanat ve edebiyat mensuplarından oluşan bir kafileyi Çanakkale Cephesi'ne götürüp gezdirmek olur.[5]

Harbiye Nezareti'nin düzenlediği bu geziden beklentilerini genel olarak şöyle sıralayabiliriz:

1-Çanakkale'deki emsalsiz yurt savunmasında gösterilen yiğitlik ve kahramanlığın büyüklüğünü tespit ettirerek bunu halka, tarihe ve gelecek nesillere nakletmek.

2-Askeri harbe teşvik ve tebcil mahiyetinde şiirler yazılmasını sağlamak.

3-Vatana ve millete olan borçlarını cephede fedakarâne bir şekilde îfa

---

[4] Servet-i Fünun Dergisi'nin (No.1281, 24 Kânûnievvel 1331/1915) kapak resminin altında şu ifade yazılıdır: "Anafartalar Kumandanı Miralay Mustafa Kemal Bey ve Maiyyeti".

[5] "Harp edebiyatı" kampanyası ve Çanakkale gezisi hakkında daha geniş bilgi için bkz: Ömer Çakır, I. Dünya Harbi Sırasında Harbiye Nezareti'nce Başlatılan "Harp edebiyatı" Kampanyası ve Bu Çerçevede "İstanbul Edebiyat Heyeti'nin Çanakkale Cephesi'ne Gönderilmesi", Genelkurmay Başkanlığı'nca 25-27 Ekim 1999 tarihleri arası İstanbul'da yapılan **Yedinci Askeri Tarih Semineri**'nde sunulan tebliğ.

İZÜ - İSMAİL KARA TÜRKİYE'DE DİNİ HAYAT ARŞİVİ

etme imkanı bulamayan sanatkarları verimli hale getirmek; dolayısıyla da ikaz etmek suretiyle "harp edebiyatı"na teşvik etmek.

4-Çanakkale Cephesi'ndeki eşsiz mücadele ve kahramanlıkları sanatın bütün şubeleri ile tespit ettirip bu kahramanlık destanını diğer cephelere de yaymak.[6]

Geziye katılanlardan genç şair İbrahim Alaaddin, Hükümet'in bu faaliyeti hakkında şu bilgileri verir: "1915 senesi Haziran'ının içinde bir gün İstanbul'da ihtiyar, genç yirmi otuz şiir ve sanat müntesibi Karargâh-ı Umûmî İstihbârat şûbesi Müdürlüğü'nden birer tezkere aldılar. Bu tezkerede Başkumandan Vekâleti edebiyat ve güzel sanatlar müntesiplerine Çanakkale harp sahalarını ziyaret etmelerini ve hasıl edecekleri tahassüsleri halka, tarihe ve gelecek nesillere anlatmalarını teklif ediyordu.

Kılıcın kaleme ve bütün sanat vasıtalarına yaptığı bu rehberliği ulvî olduğu kadar samîmi idi. Çünkü - belki bana öyle geliyor - teklifte hiç bir mensûbiyet aranmamıştı. Vücûda getirilecek eserlerde şahıslara veya makamlara ait methiyeler değil, askerin cevherine ve milletin kabiliyetine dair hakîkî ve şe'nî tasvirler istenmişti...

Tevfik Fikret'in rahatsızlığı sebebiyle katılamadığı kafilenin edebî heyeti çoğunluğunu gençlerin oluşturduğu şu zevâttan ibaret kaldı: Ağaoğlu Ahmed, Ali Canib, Celal Sahir, Enis Behiç, Hakkı Süha, Hamdullah Suphi, Hıfzı Tevfik, Mehmed Emin, Orhan Seyfi, Ömer Seyfeddin..."[7]

28 Haziran 1331(1915) de İstanbul'dan yola çıkan kafilenin harp sahasını ziyareti gidiş dönüş günleri hariç on gün sürmüştür. Kısa ziyaretin programı şöyle tatbik olunur: Sirkeci Garı'nda bir araya toplanan heyet, saat sekizde hareket eder ve ilk geceyi Uzunköprü'de geçirir. Kafile, Uzunköprü-Keşan yolundan geçerek Bolayır ve Gelibolu'ya gelir. Bolayır'da Rumeli Fatihi Süleyman Paşa ile vatan şairi N.Kemal'in düşman mermilerine hedef olan kabirlerini ziyaret ederler. Sonra, Gelibolu'dan 5. Ordu Karargâhına gelir, oradan da Arıburnu ve Seddülbahir cephelerini gezerler.[8]

Arıburnu cephesi gezilirken Ali Canib, Esat Paşa'ya ; "Paşam müsaade

---

[6] Ömer Çakır, a.g.tebliğ, .s.3.
[7] İbrahim Alâeddin (Gövsa), **Çanakkale İzleri**, Marifet Mat., İst., 1926, s.3-5.
[8] İbrahim Alaaddin (Gövsa), a.g.e., s.3-7.

İZÜ - İSMAİL KARA TÜRKİYE'DE DİNİ HAYAT ARŞİVİ

eder misiniz, Mustafa Kemal Bey'i Selanik'ten tanırım, bir hal hatır sorayım" der. Bunun üzerine Esat Paşa Mustafa Kemal'i telefonla bulur. Mustafa Kemal, Ali Canip'le görüşmesi sırasında arkadaşlarının kimler olduğunu sorar; içlerinden yalnızca Mehmed Emin Bey'i tanımaktadır. Kafileyi kendi bulunduğu yere davet eder. Ancak aradaki birbuçuk kilometrelik mesafe ateş hattında olduğundan bu görüşme telefon konuşmasıyla sınırlı kalır.[9]

Mehmet Emin (YURDAKUL) ile Mustafa Kemal'in tanışması nerede ve ne zaman olmuştur onu bilemiyoruz. Ancak bu tanışıklık Mustafa Kemal'in Anafartalar'daki başarısıyla birleşince tarihî bir başlangıca vesile olur ve Mustafa Kemal (ATATÜRK) ismi Türk edebiyatında "ilk kez" Mehmed Emin Bey'in bu gezinin mahsülü bir şiirinde yer alır.[10]

Mehmed Emin İstanbul'a dönüşünde "Çanakkale Kahramanlarına" ithaf ettiği Ordunun Destanı[11] adlı kitabı ile Çanakkale Muharebeleri'ni destanlaştırır. O bu şiirinin sonunda şöyle seslenir.

Ey bu güne şahit olan sarp hisarlar
Ey kahraman Mehmed Çavuş siperleri
Ey Mustafa Kemallerin aziz yeri
Ey toprağı kanlı dağlar, yanık yarlar!

Sizler burda gördüğünüz şanlı cengi
Elde kılıç parladıkça unutmayın;
Bugünü de bundan üç bin yıl evvelki
Kahramanlık devri gibi unutmayın. (s.38)

Ordunun Destanı, hece ölçüsü ile kaleme alınmış; 678 mısradan meydana gelen uzun bir şiirdir. M. Emin, şiirine Birinci Dünya Harbi'ne girişimizi haber vererek başlar:

---

[9] Niyazi Ahmet Banoğlu, **Çanakkale Zaferinin Altın Sayfaları**, Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş., 1982, s.107-108.

[10] Behçet Necatigil, **Atatürk Şiirleri**, T.D.K.Yay., Ank., 1963, s.V; Necat Birinci, "Millî Mücâdele Devri Edebiyatı", **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, C.6, Dergâh Yay., İst., s.361.

[11] Mehmed Emin, **Ordunun Destanı**, Matbaa-i Ahmed İhsan ve Şürekası, İst., 1331(1915), 40 s.

İZÜ - İSMAİL KARA TÜRKİYE'DE DİNİ HAYAT ARŞİVİ

"Bugün hakan seferberlik ilan etti;
Üç devlete topları gürüldetti. (s.5)

Yurdun her yerinde "vakur sesli davullar", ay yıldızlı al bayrağın gölgesinde bir araya gelerek gençleri harbe davet etmektedir. Şair bu atmosferde mevcut halin tablosunu şöyle nazmeder:

Bugün Şark'ın nur yüzüne matem çökmüş;
.....
O mübarek Tanrı dağı
Ulu Kabe derin derin inildiyor,
Kafkas yolu Şat vadisi, Nil ırmağı
Boğaz önü kurtarıcı el istiyor. (s.6)

Daha sonra büyük Türk coğrafyasında emperyalist güçlerin uyguladığı zulme dikkat çeken şair, gelişen hadiselerin bizi tahkir ettiğini söyler:

Bu toprakta şimdi gülen, öğündüren bütün şeyler
Biz Türklere kaygu verir, biz Türkleri tahkir eder. (s.8)

Bu tehlike karşısında, Türk kızına ve delikanlısına düşen görevi Mehmed Emin şöyle belirtir:

Yurdun böyle felaketli günlerinde.
Onun yayla, köy, kasaba her yerinde
Her kahraman delikanlı
En sevgili vücudlardan uzaklaşır
Her genç zevce her nişanlı
Bir kız kardeş kalbi gibi duygu taşır. (s. 11)

Memleketin genç kızlarından, cepheye gidecek delikanlıların bir isteği vardır:

Bizi sizler türkülerle yolcu edin;
Ruhumuzda hiddet, gazap, kin titretin.
.....
Siz şefkatle biz kuvvetle çalışarak
Şu sevgili vatanımız kurtulacak. (s. 15)

Başarının ön şartı cephe ile cephe gerisinin birlik ve bütünlük içinde ol-

İZÜ - İSMAİL KARA TÜRKİYE'DE DİNİ HAYAT ARŞİVİ

masıdır. Cepheye gidenler geride bıraktıklarını teselli ederler. Onların tek isteği vardır:

Ağlamayın bizlere siz
Güle güle veda edin
Vatan için o lekesiz
Dudaklarla dua edin! (s.16)

Bu duygu ve düşüncelerden sonra Çanakkale Boğazı ve Gelibolu'nun bizim için ne kadar önemli olduğuna dikkat çeken Mehmed Emin, kuvvetli bir tarih şuuru ile;

"Bizler burda yedi asrın tarihini okuyoruz
Bu mübarek topraklara basıyorken korkuyoruz" der.

Çünkü bu mübarek topraklarda başta Rumeli fatihi Süleymen Paşa olmak üzere ecdad yatmaktadır. Boğazın manevi bekçileri, bugün Çanakkale'de çarpışan ordumuza seslenerek onları harbe teşvik eder:

Ey Osman'ın asil nesli!
Kanımızla yoğrulan bu mübarek güzel ili
İstanbul'a kilit olan
Bu sevgili toprakları düşmanlara çiğnetmeyin!
Her dağından kumsalından
Tekbir gelen bu yurtları, Avrupa'ya terk etmeyin
İstanbul'un, memleketin ümitleri bütün sizde;
Şark'ın Garb'ın istikbali bugün sizin elinizde! (s. 18)

Bu sese Türk ordusunun kahraman evlatları şöyle karşılık verir:

Ey atalar, ey yurt için uğraşanlar
.....
Bize sizin yattığınız kanlı toprak
Yedi kat gök Tanrı şahit olsunlar ki;
Düşmanların bizden almak istediği
Topraklara yad ayaklar basmayacak.
Biz hepimiz siperlere giriyorken
Bu yerleri birer mezar bileceğiz
Hayatının hukukunu biz gençlerden
Dava eden vatan için öleceğiz. (s. 22)

İZÜ - İSMAİL KARA TÜRKİYE'DE DİNİ HAYAT ARŞİVİ

Bu azim, samimiyet vatan sevgisi ile dolu yiğit Türk erlerinin dünyaya ve özellikle de Çanakkale'deki düşmanlara kısa ve net bir mesajı vardır:

> Türk yurduna yaklaşanlar burda iki şey bulurlar:
> Öldürücü bir demir el, bir de kanlı derin mezar!.. (s. 27)

Mehmet Emin Bey'in bu mısralarla dile getirdiği Çanakkale müdâfilerinin mesajını maalesef düşman güçleri dokuz ay boyunca anlamak istememişler ve bu süre zarfında Gelibolu yarımadasını kana bulamışlardır. Neticede ise îman dolu sinesini düşmana siper eden ve "Çanakkale geçilmez" dedirten Türk askerinin mesajı yerini bulmuş; Türk'ün "öldürücü demir el"iyle tanışan düşmanlar geride "kanlı derin mezar"lar bırakarak Çanakkale'yi terk edip gitmek zorunda kalmışlardır.

Mensur Eser

Enver Paşa'nın İstanbul'dan gönderdiği heyetin bir benzerini yaklaşık üç ay sonra Cemal Paşa Suriye'den yola çıkarır. Cemal Paşa o sırada 4. Ordu komutanı olarak Suriye ve havâlisinin idaresi ile meşguldür. Bölgede Osmanlı devletine karşı İngiliz ve Fransızların kışkırttığı Araplarla büyük bir mücadele içinde olan Paşa yörenin ileri gelenleri ile kurduğu diyaloğu Ortadoğu'da birlik ve beraberliğin tesisi istikametinde değerlendirmeye çalışmaktadır.

Bu sırada Çanakkale Cephesi'nde başta İstanbul olmak üzere Osmanlı coğrafyasının dört bir yanından gelen yiğitler tarihin sayfalarına büyük bir destan yazmaktadır. Şam ve yöresinde ayrılıkçı Arap çeteleri ile uğraşan Cemal Paşa hem Çanakkale cephesindeki kahramanları tebrik ve tebcil etmek hem de buradaki birlik ve bütünlük atmosferini idaresindeki topraklara taşımak üzere Çanakkale Cephesi'ne bir heyet gönderir.

Devrin basınında "Suriye Heyet-i İlmiye ve Edebiyesi" olarak adlandırılan heyette bulunanların çoğunu "din adamları", bölgede çıkan "gazetelerin sahibi ve yazarları" oluşturmaktadır. Esad Şâkir Efendi[12] başkanlığında 1915 yılı Eylül ayı sonlarına doğru İstanbul'a gelen heyette şu isimler bulunmaktadır:

---

[12] Esad Şâkir hakkında bkz. Falih Rıfkı Atay, Zeytindağı, Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş., 1998, s.52-55.

İZÜ - İSMAİL KARA TÜRKİYE'DE DİNİ HAYAT ARŞİVİ

Suriye Müftüsü Ebü'l-hayr Abidin, Beyrut Müftüsü Mustafa Necâ, Halep Müftüsü Muhammed Abîsî, Kudüs Şâfiiye Müftüsü Tahir Ebü's-suûd, Antab Müftüsü Rıfat, Hayfa Müftüsü Muhammed Murad Efendiler.

Suriye Heyeti: Abdülmuhsin Ustuvânî, Atâ Aclânî, Abdülkadir Hatib, Taceddin, Tevfik Atâsî, Ahmed Geylânî, Muhammed ez-za'l, Muhammed Halebî Efendiler.

Beyrut Heyeti: İbrahim Ali, Rıfat Tuffâha, Abdülkerim Avîza, , Mehasin Ezherî, Abdurrahman Azîz, (Lübnan'dan) Şeyh Abdülgaffar Efendiler.

Haleb Heyeti: Muhammed Habîb el-Âbîdî, Abdüllatif Haznedar, Bedreddin Na'sânî Efendiler.

Kuds-i Şerif Heyeti: Ali Rîmâvî, Selim Yakubî Efendiler.

Sahhâfiye Heyeti: Beyrut'ta el-İkbâl gazetesi sahibi ve muharriri Abdülbasît Ünsî, Beyrut'ta el-Belâğ gazetesi sahibi ve muharriri Muhammed el-Bâkî, Şam'da Ebâbil gazetesi sahibi muharriri Hüseyin Habbal, Şam'da el-Muktebes gazetesi sahibi ve muharriri Muhammed Kürd Ali Efendiler,[13]

İstanbul'da bir süre kalan ve çeşitli ziyaretlerde bulunan heyet Padişah tarafından da kabul edilir. Huzûr-ı şâhânede Sultan Reşat ile heyet arasında geçen şu konuşma ziyarete ne kadar önem verildiğini göstermesi bakımından son derece dikkat çekicidir. Padişah heyete hitaben;

- "Çanakkale'ye gitmek istiyor musunuz? Suâlini îrad buyurdular. Bütün heyet:

- "Evet gideceğiz!" cevabını verdi. Bunun üzerine zât-ı şâhâne :

- "O halde gidiniz, sizin oraya muvasalatınızda ahvâlin daha ziyâde kesb-i sükûn edeceği me'mûldür" buyurdular".[14]

İstanbul'daki ziyaretler tamamlanıp artık Çanakkale Cephesi'ne gidecek olan heyete mihmandarlık yapmak üzere Kassâm-ı Umûmî Müşâviri Uryânîzâde Ali Vahid[15] görevlendirilir. Ali Vahid Mihmandarlığında bulun-

---

[13] "Suriye Heyet-i İlmiye ve Edebiyesi", Donanma, No: 111-62, 1 Teşrîn-i evvel 1331, s.979.

[14] "Suriye Heyet-i İlmiye ve Edebiyesi", Tanin, N.2447, 26 Eylül 1331, s.3.

[15] Uryânîzâde Ali Vahid (Ali Vahid Uryânî) 1879'da İstanbul'da doğdu. İlk tahsilini Haseki'de Evliya Mekteb-i İbtidaiyesinde yaptı. 1904'te Beyazıt Camii Dersiamlarından Hadimî Hasan Efendi'den icâzet aldı. İlk vazifeye 23 Haziran 1895'te Meşihat Sicil-i Ahval

İZÜ - İSMAİL KARA TÜRKİYE'DE DİNİ HAYAT ARŞİVİ

duğu heyetle birlikte Çanakkale cephesine gider ve "Çanakkale cephesini ziyaret edip de susmak, gördüklerinden bahsetmemek insanın elinden gelmez" düşüncesiyle orada aldığı notları "Çanakkale Cephesi'nde Duyup Düşündüklerim"[16] adlı kitapta bir bütün halinde okuyucuya takdim eder.

Ali Vahid'in eseri gezi yazısı mahiyetinde olup 36 sayfalık küçük bir kitaptır. Kitabın son sayfasında "Tarih-i tahrir 12 Kânûn-ı evvel 1331" notu vardır. Bu nottan anlaşıldığı üzere 1915 yılında yazılan eser, ancak 1916 yılında kitap olarak basılabilmiştir. Kitabın kapağındaki "Hasılatı tamâmen Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti'ne Aittir" ifadesinden anlaşıldığı gibi Uryânîzâde, kitabın satışından elde edilecek gelirin tamamını Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'ne bağışlamıştır.

Ali Vâhid, otuz altı sayfanın yarısından fazlasını cephede gezip gördüklerine ayırır. Devam eden sayfalarda Liman Paşa ile görüştükten sonra bindiği arabanın Hacı Mehmed adındaki binicisinden dinlediklerini yazar. Uryânîzâde kitabının son sayfalarını ise bilhassa İstanbul halkına hitaben kaleme alır ve şu çağrıda bulunur:

"...Hele siz İstanbullular! Düşünün daima şu askerleri düşünün! Bakın, görün! Onlar ne gayretler gösteriyorlar, nasıl hayatlarını hiçe sayıyorlar. Arslanlar gibi vatanı müdafaa ettikleri halde asla öğünmeyip hep ağırbaşlı davranıyorlar; sessiz sedasızca vazifelerini görüyorlar. Siz bu mahviyete bakıp da sakın onlara karşı gayr-ı mütehassis kalmayın, düşünün! Malsa mal.. Cansa can.. Ne lazımsa onu seve seve ordunun emrine âmâde kılın!..." (s.34)

Şubesi Katibi olarak başladı.30 Mart 1910-25 Mart 1911 tarihleri arasında Eyüp Kadılığında bulundu. 23 Kanun-ı evvel 1330'da Muhallefat-ı Umumiye Kassamlığı Müşavir-i Saniliğine atandı. 1921'de Ankara Sultanisi Ulum-ı Diniye Muallimliğine, 1923'te Şura-yı Evkaf Âzâlığı'na, 1925'te ise Diyanet İşleri Reisliği Hey'et-i Müşavere Âzâlığı'na tayin edildi. Bu görevde iken Köy Hocası adlı bir dergi çıkardı. 1932'de kendi isteği ile emekliye ayrıldı ise de yine talebi üzerine 1937'de tekrar aynı göreve tayin edildi. Bu görevde iken 21 Temmuz 1940 tarihinde Ankara Numune Hastanesi'nde vefat etti. Eserlerinden bazıları şunlardır: Asker İlmihali(1939); Vücut Sağlığı; Köy Hatibi; Köylü İlmihali, Türkçe Hutbeler (1928) Daha geniş bilgi için bkz. Diyanet İşleri Başkanlığı Biyografik Teşkilat Albümü (1924-1989), Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ank., 1989, s.60; Sadık Albayrak, Son Devir Osmanlı Ulemâsı, C.1, İst., 1980, s.317-318

[16] Uryânîzâde Ali Vâhid, Çanakkale Cephesinde Duyup Düşündüklerim, Necm-i İstikbal Mat., Dâr-ül- Hilâfet-ül Âliyye (İstanbul), 1332, 36 s.

İZÜ - İSMAİL KARA TÜRKİYE'DE DİNİ HAYAT ARŞİVİ

Uryânizâde Ali Vâhid'in bu "risalesinin bilhassa baş tarafları, dikkat çekmemesine rağmen, güzel bir seyahat edebiyatı örneğidir. Eserin diğer bir özelliği ise Atatürk'ten bahseden ilk mensur kitap olmasıdır."[17] Uryânîzâde, Mustafa Kemal'i "Anafartalar'ın en nazik bir zamanında aldığı tertibâta istinaden bütün İslamların ve müttefiklerimizin şükran borçlu oldukları bir komutan olarak nitelendirir:

"Ertesi günü Anafartalar grubuna gitmek üzere ale's-sabah hareket olundu. O grupta da bu heyet bir gün yaşadı ki dünyada tarif kabul etmez. İstikbal, hüsn-i kabul, mihmannüvazlık olsa da "Allah" için bu kadar olur.(...)

*Bu grubun kahramanı **Mustafa Kemal Bey'e**, bu büyük kumandana bütün İslâmlar ve müttefiklerimiz medyun-ı şükrandır. Anafartalar'ın en nazik bir zamanında **Mustafa Kemal Bey'in** aldığı tertibat, ve tertib ettiği bir hücum sayesinde boğaz büyük bir tehlikeden kurtulmuştur.*

*Heyet-i ilmiye bu zât-ı şerife esâsen ani'elgıyâb gönül vermişdi. Memduhları öyle bütün kemâlâtıyla karşılarında tecelli edince hepsi bülbül oldu, şakıdı. Her biri hissiyatını bir başka şekilde meydana koydu. **Mustafa Kemal Bey** de bilmukâbele beyân-ı ihtisâsât ederek heyeti büsbütün kendine meftun etti..."* (s.19-20)

Sonuç -

"Yeni Türkiye'nin önsözü" olarak değerlendirilen Çanakkale Muharebeleri'nden başlamak üzere Türkiye Cumhuriyeti tarihine damgasını vuran ve dolayısıyla da kendisinden en fazla söz edilen; hakkında kitaplar yazılan kişi şüphesiz ki Mustafa Kemal Atatürk'tür.

Türk milletinin yetiştirdiği bu askerî ve siyasi deha sahibinden yalnızca tarih kitapları bahsetmez, o "edebî eser kahramanı" olarak da Türk edebiyatında yer almaktadır.[18] Öyle ki Cumhuriyetten günümüze Atatürk'ü konu alan ve edebiyat sahasına dahil edilebilecek eserler bir hayli yekün oluştur-

---

[17] Kitabın bu özelliğine ilk işaret eden kıymetli edebiyat araştırmacısı Nâzım H.Polat'tır (**Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti** , K.T.B.Yay., Ank., 1991, s.166) Biz de "münhasıran" bu konuyu araştırmamız neticesinde Uryanizâde'den (1916'dan) önce yayımladığı mensur kitapta Mustafa Kemal (Atatürk)'e yer veren başka bir yazar tespit edemedik.

[18] İnci Enginün, "Edebî Eser Kahramanı Olarak Atatürk", **Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları**, Dergah Yay., 2.bsk., İst., 1991, s.451-457.

İZÜ - İSMAİL KARA TÜRKİYE'DE DİNİ HAYAT ARŞİVİ

maktadır. O sebeple Türk Edebiyatında bir "Atatürk edebiyatı"ndan bahsetmek mümkündür.

Mustafa Kemal ATATÜRK'le (direkt ya da dolaylı olarak) ilgili bu güne kadar pek çok şiir, hikaye, roman, tiyatro vadisinde eser kaleme alınmıştır.[19] Özellikle şiirlerin sayısı oldukça fazladır ve bu şiirlerin derlenmesinden oluşan bir çok antoloji hazırlanmıştır.[20] Bu manzum ve mensur eserlerin çoğu kurtuluş savaşı yıllarında veya daha sonraki yıllarda yazılmışlardır. Oysa bizim yukarıda bahsettiğimiz eserler çok daha önceki bir tarihte kaleme alınmıştır. Dolayısıyla bu eserler Atatürk'ün önemine yıllar önce işaret etmesi bakımından tarihî bir öneme sahiptir.

Biz buradan hareketle makalemizde konunun bütüncül yapısına değil "ilk eser" boyutu üzerine eğildik. Zira bu güne kadar yaptığımız araştırma sonucunda konunun bu yönünü "münhasıran ele alan bir araştırma"ya rastlamadık.

Nazmımızda Çanakkale Muharebeleri[21] isimli yüksek lisan tezimizi hazırlarken dikkatimizi çeken bu husus bizi böyle bir araştırmaya sevk etti. Elbette "ilk eser" ifadesinin çok iddialı bir tespit olduğunun farkındayız. Ancak hem bizden önce konuya dikkat çeken kıymetli araştırmacılardan öğrendiğimiz bilgi hem de bizim "münhasıran araştırmamız" neticesinde vardığımız sonuç "şimdilik" söz konusu bu eserlerin "ilk" olduğu yönündedir. Bununla birlikte daha önceki bir tarihte basılmış eser var ise bilenlerin bahsetmesi bizi son derece memnun edecektir.

---

[19] Geniş bilgi için bkz. İnci Enginün, a.g.e., s.451-493; Hilmi Yücebaş, Edebiyatımızda Atatürk, Dizerkonca Mat.,İst.,1960; Aydın Oy, Şiir Dünyamızda Atatürk, T.D.K.Yay., Ank., 1989.

[20] Bunlardan bazıları şunlardır:Behcet Necatigil, Atatürk Şiirleri, T.D.K.Yay., Ank., 1963; Mehmet Kaplan-Necat Birinci, Atatürk Şiirleri Antolojisi, K.T.B.Yay., Ank., 1992; Muzaffer Reşit, Atatürk Şiirleri Antolojisi, Varlık Yay., İst., 1950; Vecihi Timuroğlu, Atatürk Şiirleri, K.T.B.Yay., Ank., 1994; Yekta Güngör Özden, Atatürk Şiirleri, Bilgi Yay., Ank., 1994; Necdet Alpay, Türk Şiirinde Atatürk, Hürriyet Yay., I.bsk., İst., 1980.

[21] Ömer Çakır, Nazmımızda Çanakkale Muharebeleri (1915-1928), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1997.

İZÜ - İSMAİL KARA TÜRKİYE'DE DİNİ HAYAT ARŞİVİ

ÖZET

Mustafa Kemal ATATÜRK'le ilgili Türk Edebiyatında pekçok şiir, hikaye, roman ve tiyatro türünde eser kaleme alınmıştır. Bunlar arasında Atatürk'ten bahseden ilk manzum eser Mehmet Emin YURDAKUL'un Ordunun Destanı adlı şiiridir. İlk mensur eser de Uryânîzâde Ali Vahid'in Çanakkale Cephesinde Duyup Düşündüklerim adlı kitabıdır.

Makalede bu iki eserin "ilk olma özelliği" üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Edebiyatımızda Atatürk, Türk Edebiyatı, Çanakkale Savaşı, Mustafa Kemal, İlk Eser.

ABSTRACT

In Turkish Literature many poems, stories, novels and drames have been written about Mustafa Kemal ATATÜRK. Among them the firs poem that mention about Atatürk is Mehmet Emin YURDAKUL's "Ordunun Destanı". And the first prose book mentioning about Mustafa Kemal is Uryânîzâde Ali Vahid's Çanakkale Cephesinde Duyup Düşündüklerim.

The article deal with its being first of this kind.

Key Words: Atatürk in our literature, Turkish Literatüre, Çanakkale War, Mustafa Kemal, The first work.

İZÜ - İSMAİL KARA TÜRKİYE'DE DİNİ HAYAT ARŞİVİ